

การเมืองของการต่อสู้เรื่องบุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทย พ.ศ. 2554–2566
The Politics of E-Cigarette Regulation and Advocacy in Thailand,
2011–2023

ฐิตารีย์ ธาดาวิริยะโชติ

Thitaree Thadawiriyachot

สาขาวิชาการเมือง มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Field of Study Politics Ramkhamhaeng University, Thailand

Corresponding Author, Email: mata866988@gmail.com

Received: 2025-10-10; Revised: 2025-10-30; Accepted: 2025-10-31

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทและการวิเคราะห์ตัวแสดงแทนทางการเมืองของการต่อสู้เรื่องบุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2554–2566 2) เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงแทนทางการเมืองของการต่อสู้เรื่องบุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทย พ.ศ. 2554–2566 3) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อค้นพบใหม่ของการต่อสู้เรื่องบุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทย พ.ศ. 2554–2566 ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 ท่าน ที่มีความรู้และประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเรื่องบุหรี่ไฟฟ้า ข้อมูลที่เก็บมาจากการสัมภาษณ์จะได้รับการวิเคราะห์โดยวิธีการสรุปความสาระสำคัญและการศึกษาเอกสาร ซึ่งเอกสารที่ใช้แบ่งออกเป็นสองประเภท ได้แก่ (1) เอกสารชั้นต้น (Primary Data) เช่น ข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และเอกสารจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง และ (2) เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งรวมถึงงานวิจัย หนังสือ และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษา เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสริมความเข้าใจในการศึกษาครั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า การต่อสู้ทางการเมืองเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทยสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ ภาคประชาสังคม และผู้บริโภค การขัดแย้งที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับการตีความกฎหมายและนโยบายสุขภาพที่มีผลต่อการใช้บุหรี่ไฟฟ้า โดยผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายได้ใช้อำนาจทางการเมืองในการควบคุมการใช้ผลิตภัณฑ์ดังกล่าว

ผลการศึกษายังพบว่า ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงปี พ.ศ. 2554–2566 มีผลต่อทิศทางนโยบายบุหรี่ไฟฟ้าอย่างมีนัยสำคัญ รัฐบาลแต่ละชุดมีจุดยืนที่แตกต่างกัน แต่ยังคงรักษาจุดยืนในภาพรวมว่า “บุหรี่ไฟฟ้าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย” แม้จะมีการศึกษาในสภาวการณ์หลายครั้ง แต่ยังไม่มีการดำเนินการเชิงนโยบายอย่างจริงจัง ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 หน่วยงานของรัฐ เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ กรมศุลกากร และสำนักงานตำรวจ มีบทบาทในการควบคุมและบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้า แต่กระบวนการยังคงเผชิญปัญหาการบูรณาการ ขาดความชัดเจน และเผชิญข้อจำกัดในการควบคุมการลักลอบนำเข้าและจำหน่ายที่แพร่หลายในตลาดมืด และผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ปัญหาสำคัญคือการไม่มี “กฎหมายเฉพาะ” สำหรับควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย การควบคุมการเข้าถึงในกลุ่มเยาวชน และการจัดเก็บภาษีของรัฐ อีกทั้งยังสร้างความสับสนแก่ประชาชนเกี่ยวกับสถานะของบุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทย ข้อค้นพบสะท้อนให้เห็นถึง

ความจำเป็นในการออก “กฎหมายเฉพาะสำหรับบุหรี่ไฟฟ้า” เพื่อให้เกิดระบบควบคุมที่มีประสิทธิภาพ ป้องกันผลกระทบทางสุขภาพ และลดการเข้าถึงของกลุ่มเยาวชน รวมถึงเพิ่มความชัดเจนในเชิงนโยบายของรัฐ

คำสำคัญ : บุหรี่ไฟฟ้า, การกำหนดนโยบาย, การควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า,

Abstract

This study aimed to: (1) examine the context and analyze political actors involved in the e-cigarette controversy in Thailand between 2011 and 2023; (2) study the interactions among political actors engaged in the struggle over e-cigarette policies during the same period; and (3) identify problems and new findings related to the political contention over e-cigarettes in Thailand. A qualitative research methodology was employed through in-depth interviews with 18 key informants who possessed knowledge and direct experience concerning the political movement around e-cigarettes. The data collected from the interviews were analyzed by synthesizing key themes alongside document analysis. The documents used in this study included both primary sources—such as information from relevant stakeholders and official reports—and secondary sources, including academic research, books, and scholarly articles.

Findings reveal that the political struggle over e-cigarettes in Thailand reflects active participation from various sectors, including the government, civil society, and consumers. Conflicts have emerged around legal interpretations and health policies affecting the use of e-cigarettes, with political authorities exerting their influence to regulate these products. Regarding Objective 1, it was found that changes in political regimes between 2011 and 2023 significantly influenced the direction of e-cigarette policies. While each administration had differing positions, a consistent overarching stance has been to classify e-cigarettes as illegal. Despite numerous parliamentary discussions, no administration has taken concrete policy actions. For Objective 2, state agencies such as the Ministry of Public Health, Ministry of Commerce, Customs Department, and the police have played roles in controlling and enforcing laws related to e-cigarettes. However, their efforts have faced challenges due to fragmented coordination, lack of clarity, and limitations in addressing the illicit importation and widespread black-market distribution. As for Objective 3, a key issue identified is the absence of a specific legal framework for regulating e-cigarettes, which has hindered the effectiveness of enforcement, access control for youth, and tax collection. This legal gap has also caused public confusion about the legal status of e-cigarettes. The study highlights the urgent need for dedicated legislation to effectively regulate the production, sale, and use of e-cigarettes, safeguard public health, and prevent youth access. Furthermore, such measures would enhance policy clarity and contribute to more coherent national regulation.

Keywords: E-Cigarette, Political Struggles, Tobacco Regulation

บทนำ

บุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทยได้กลายเป็นหนึ่งในประเด็นที่ได้รับความสนใจจากสังคมในช่วงหลายปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีการใช้งานบุหรี่ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แม้ว่าประเทศไทยจะมีการห้ามนำเข้า การจำหน่าย และการครอบครองบุหรี่ไฟฟ้าอย่างเข้มงวด แต่การลักลอบนำเข้าและการขายผ่านช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญ ซึ่งสร้างความท้าทายในการควบคุมของหน่วยงานภาครัฐและส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน (กรุงเทพมหานคร, 2567) โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นที่มักจะหลงเชื่อว่าบุหรี่ไฟฟ้ามีความปลอดภัยมากกว่าบุหรี่ทั่วไป ข้อมูลจากการสำรวจในปี พ.ศ. 2564 พบว่าเยาวชนอายุ 15-24 ปีมีอัตราการใช้บุหรี่ไฟฟ้าเพิ่มสูงขึ้นถึง 24,000 คน ซึ่งหลายคนเชื่อว่าบุหรี่ไฟฟ้าไม่อันตรายเทียบเท่ากับบุหรี่มวน (ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ, 2566) แม้ว่าในประเทศไทยจะมีการบังคับใช้กฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการห้ามใช้บุหรี่ไฟฟ้า เช่น พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ที่ห้ามโฆษณาและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ยาสูบ รวมถึงบุหรี่ไฟฟ้า (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2566) แต่ในทางปฏิบัติพบว่ามีการลักลอบนำเข้าบุหรี่ไฟฟ้าเข้ามาในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการกระทำดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสังคมและระบบสาธารณสุขของประเทศ เนื่องจากสารนิโคตินและสารเคมีในบุหรี่ไฟฟ้าส่งผลเสียต่อร่างกาย โดยเฉพาะต่อระบบทางเดินหายใจ หัวใจ และหลอดเลือด และเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็ง (ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ, 2566) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, กรมควบคุมโรค, กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ (2566) ได้ดำเนินการในหลายด้านเพื่อป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของบุหรี่ไฟฟ้า โดยได้มีการดำเนินการทั้งในด้านกฎหมาย การบำบัดรักษา และการรณรงค์สร้างการตระหนักรู้ในสังคม สำหรับการบังคับใช้กฎหมายได้มีการออกประกาศกระทรวงสาธารณสุขที่มุ่งเน้นการสร้างความตระหนักถึงอันตรายของผลิตภัณฑ์ยาสูบ รวมทั้งบุหรี่ไฟฟ้า โดยการใช้สื่อรณรงค์ในพื้นที่สูบบุหรี่และสร้างความรู้ให้กับประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการสูบบุหรี่ไฟฟ้าและประโยชน์ของการเลิกสูบ (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, กรมควบคุมโรค, กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ, 2566) ด้านการบำบัดรักษาได้มีการกำหนดมาตรการการคัดกรองเชิงรุกสำหรับผู้ติดผลิตภัณฑ์ยาสูบ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ที่มีภาวะติดนิโคตินได้รับการรักษาอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์สร้างกระแสสังคมเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับภัยอันตรายจากบุหรี่ไฟฟ้า โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่เป็นเป้าหมายหลักของการตลาดจากอุตสาหกรรมยาสูบ (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, กรมควบคุมโรค, กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ, 2566) ปัจจุบันประเทศไทยยังคงยืนยันจุดยืนในการห้ามจำหน่ายบุหรี่ไฟฟ้า โดยเน้นการสร้างการตระหนักรู้ในสังคมเกี่ยวกับอันตรายที่เกิดจากบุหรี่ไฟฟ้าและการควบคุมการจำหน่ายให้เข้มงวดขึ้น โดยเฉพาะการเฝ้าระวังการลักลอบนำเข้าผ่านช่องทางต่าง ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ใกล้เคียงกับสถานศึกษา เพื่อป้องกันการเข้าถึงของเด็กและเยาวชน (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2566)

จากการศึกษาขององค์การอนามัยโลก (WHO) และหลายประเทศที่มีมาตรการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้าได้ดำเนินการห้ามครอบครองและจำหน่ายบุหรี่ไฟฟ้าเพื่อป้องกันอันตรายที่เกิดจากการใช้ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ ทั้งในด้านสุขภาพและการเสพติด (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2566) ประเทศไทยเองก็ต้องเร่งดำเนินการควบคุมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนในการร่วมมือเพื่อปกป้องสุขภาพของประชาชนอย่างยั่งยืน การวิเคราะห์สถานการณ์และแนวทางการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทยจึงจำเป็นต้องพิจารณาให้ครอบคลุมทั้งด้านการบังคับใช้กฎหมาย การสร้างความตระหนักรู้ในสังคม และการดำเนินการด้านการบำบัดรักษา เพื่อให้สามารถควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของบุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทและการวิเคราะห์ตัวแสดงแทนทางการเมืองของการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2554–2566
2. เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงแทนทางการเมืองของการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทย พ.ศ. 2554–2566
3. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อค้นพบใหม่ของการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทย พ.ศ. 2554–2566

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure) เป็นเครื่องมือสำคัญในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม โดยโครงสร้างนี้หมายถึง สภาพแวดล้อมหรือเงื่อนไขที่เปิดโอกาสให้กลุ่มเคลื่อนไหวสามารถมีบทบาทในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายหรือกฎหมาย ในกรณีของการศึกษาเรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทย โครงสร้างโอกาสทางการเมืองสามารถอธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงในกฎหมายการควบคุมบุรีไฟฟ้าในประเทศไทยได้อย่างชัดเจน โดยโครงสร้างนี้ได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัย เช่น ระบบการเมืองที่เปิดหรือปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ความยืดหยุ่นของรัฐในการตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของประชาชน และบทบาทของกลุ่มอำนาจทั้งภาครัฐและภาคเอกชน (มานิตา หนูสวัสดิ์, 2564) ในประเทศไทย โครงสร้างโอกาสทางการเมืองเกี่ยวข้องกับการเปิดหรือปิดกั้นของรัฐและบทบาทของกลุ่มต่าง ๆ เช่น กระทรวงสาธารณสุข, กลุ่มอุตสาหกรรมยาสูบ, และองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของนโยบายและการเคลื่อนไหวทางสังคม ในช่วงเวลาที่รัฐมีความยืดหยุ่น เช่น หลังการเลือกตั้งหรือการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการเมือง จะเปิดโอกาสให้กลุ่มภาคประชาสังคมและกลุ่มผลประโยชน์สามารถผลักดันประเด็นต่าง ๆ เช่น การควบคุมบุรีไฟฟ้าได้มากขึ้น (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552) ขณะที่ช่วงที่รัฐเข้มงวดหรือจำกัดเสรีภาพ เช่น ภายใต้การปกครองของคณะรัฐประหาร จะลดโอกาสในการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม (สุรศักดิ์ ศรีธรรมกุล, 2563) กลยุทธ์ที่กลุ่มต่าง ๆ ใช้ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองนั้นก็ได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างโอกาสทางการเมือง เช่น การสร้างพันธมิตรกับกลุ่มที่มีอำนาจ หรือการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเพิ่มการรับรู้และสร้างแรงกดดันต่อผู้มีอำนาจ (มานิตา หนูสวัสดิ์, 2564) โดยการใช้กลยุทธ์เหล่านี้จะช่วยให้กลุ่มเคลื่อนไหวสามารถใช้โอกาสที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถผลักดันนโยบายที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552) ในกรณีของการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทย การใช้แนวคิดโครงสร้างโอกาสทางการเมืองสามารถช่วยอธิบายได้ว่าความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้สนับสนุนและกลุ่มคัดค้านบุรีไฟฟ้าถูกกำหนดจากบริบทของรัฐและสังคมอย่างไร และสามารถชี้ให้เห็นถึงช่องว่างและโอกาสที่กลุ่มต่าง ๆ ใช้ในการขับเคลื่อนประเด็นข้อเรียกร้องของตน (สมชัย ภัทรธนานันท์, 2559) ซึ่งงานวิจัยนี้ไม่เพียงแต่ช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาบุรีไฟฟ้าในประเทศไทย แต่ยังชี้ให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของโครงสร้างโอกาสทางการเมืองในการกำหนดทิศทางของการเคลื่อนไหวทางสังคมและนโยบาย

ทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ (interest group theory) เป็นแนวคิดที่อธิบายบทบาทของกลุ่มที่รวมตัวกันเพื่อผลักดันผลประโยชน์เฉพาะของตน กลุ่มเหล่านี้มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายและกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง โดยการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น การล็อบบี้, การรณรงค์, และการสนับสนุนพรรคการเมืองที่มีนโยบายตรงกับเป้าหมายของพวกเขา (จิรภัทร นิรินทร, 2559). ในการศึกษาการเมืองของบุรีไฟฟ้าในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2554–2566 ทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์สามารถใช้ในการอธิบายการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ ที่สนับสนุนและคัดค้านการทำให้บุรีไฟฟ้าถูกกฎหมาย กลุ่มที่สนับสนุนสุขภาพ เช่น กลุ่มแพทย์

และองค์กรที่ทำงานด้านสุขภาพ มีการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความตระหนักถึงอันตรายจากการใช้บุหรี่ไฟฟ้าและการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวด (จุลศักดิ์ ชาญณรงค์, 2563). ขณะที่กลุ่มธุรกิจที่สนับสนุนการค้าบุหรี่ไฟฟ้าได้ผลักดันการทำให้บุหรี่ไฟฟ้าถูกกฎหมาย โดยอ้างว่าเป็นทางเลือกที่ปลอดภัยกว่าบุหรี่ยวนและสามารถลดอัตราการสูบบุหรี่ (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552) กลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้ใช้อิทธิพลผ่านการล็อบบี้กับการเมือง, การรณรงค์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์, และการสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อผลักดันนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อพวกเขา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างพันธมิตรและการใช้กลยุทธ์การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในการผลักดันข้อเรียกร้อง (จุลศักดิ์ ชาญณรงค์, 2563).

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) เป็นทฤษฎีที่เน้นการอธิบายการเคลื่อนไหวทางสังคมว่า การเคลื่อนไหวเหล่านี้จะประสบความสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่าที่กลุ่มสามารถรวบรวมและจัดการทรัพยากรต่าง ๆ เช่น เงินทุน บุคลากร เวลา และเครือข่ายการสนับสนุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (McCarthy & Zald, 1977, อ้างถึงใน กิ่งกาญจน์ สำนวนเย็น, 2554). โดยการเคลื่อนไหวทางสังคมจะต้องสามารถระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ และนำมาบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนเป้าหมายของกลุ่มที่กำหนด เช่น การขับเคลื่อนนโยบายหรือการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. ทรัพยากรเหล่านี้ไม่จำกัดเพียงแค่เงินทุน แต่ยังรวมถึงบุคลากรที่มีความรู้และทักษะต่าง ๆ รวมถึงการเข้าถึงสื่อหรือเครือข่ายที่สามารถช่วยสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่ม (McCarthy & Zald, 1977, อ้างถึงใน กิ่งกาญจน์ สำนวนเย็น, 2554) ในกรณีของการเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศไทยเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้าในระหว่างปี พ.ศ. 2554–2566 ทฤษฎีการระดมทรัพยากรถูกนำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ถึงความสำคัญของทรัพยากรในการผลักดันนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้า. กลุ่มต่าง ๆ ที่สนับสนุนการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้าสามารถใช้กลยุทธ์การระดมทรัพยากรจากหลายแหล่ง เช่น การระดมทุนจากองค์กรภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศ, การใช้ทรัพยากรมนุษย์ เช่น ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์และนักกิจกรรม, และการสร้างพันธมิตรกับกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลในสังคม (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552) นอกจากนี้ ทฤษฎีการระดมทรัพยากรยังช่วยให้เห็นถึงกระบวนการที่กลุ่มที่ต่อต้านบุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทยใช้ในการจัดการทรัพยากรเพื่อสร้างแรงผลักดันและผลักดันนโยบายที่ห้ามการใช้บุหรี่ไฟฟ้า. กลุ่มที่สนับสนุนบุหรี่ไฟฟ้าซึ่งมีอิทธิพลทางธุรกิจ ก็ได้ใช้ทรัพยากรเหล่านี้ในการพยายามเปิดตลาดและเพิ่มยอดขายของบุหรี่ไฟฟ้า (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552) จากการศึกษาพบว่ากระบวนการระดมทรัพยากรในรูปแบบต่าง ๆ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเพิ่มโอกาสในการประสบความสำเร็จของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง และมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของการเคลื่อนไหวทางสังคม (सानิตย์ แสงขาม, 2563)

การกำหนดนโยบายทางการเมืองเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับการต่อรองระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่มีอุดมการณ์และความเชื่อที่แตกต่างกัน โดยในกระบวนการนี้ การตัดสินใจไม่เพียงแต่พิจารณาจากข้อมูลและเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับแรงกดดันจากทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2539) ปัจจัยต่าง ๆ เช่น สถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม, อุดมการณ์ทางการเมือง, และค่านิยมของผู้มีอำนาจทางการเมืองมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายที่มีผลกระทบในวงกว้าง (พิทยา บวรวัฒนา, 2528) ตัวอย่างเช่น การกำหนดนโยบายบุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2554–2566 สะท้อนถึงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า เช่น กระทรวงสาธารณสุข และกลุ่มที่สนับสนุนบุหรี่ไฟฟ้าเช่น ผู้บริโภคและธุรกิจ (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552) การใช้แนวคิดการเมืองในการกำหนดนโยบายช่วยให้เข้าใจถึงกระบวนการที่กลุ่มต่าง ๆ ใช้ทรัพยากรทางการเมืองในการผลักดันหรือคัดค้านนโยบายต่าง ๆ โดยเฉพาะในกรณีของบุหรี่ไฟฟ้า การศึกษานี้ยังเผยให้เห็นถึงบทบาทของอุดมการณ์และค่านิยมที่สะท้อนในการกำหนดทิศทางนโยบาย เช่น ความเชื่อในเสรีภาพและสิทธิมนุษยชนจากกลุ่มธุรกิจ (ชำนาญ จันทร์เรือง, 2551) ทฤษฎีการระดมทรัพยากรและการเมืองในบริบทของผลประโยชน์

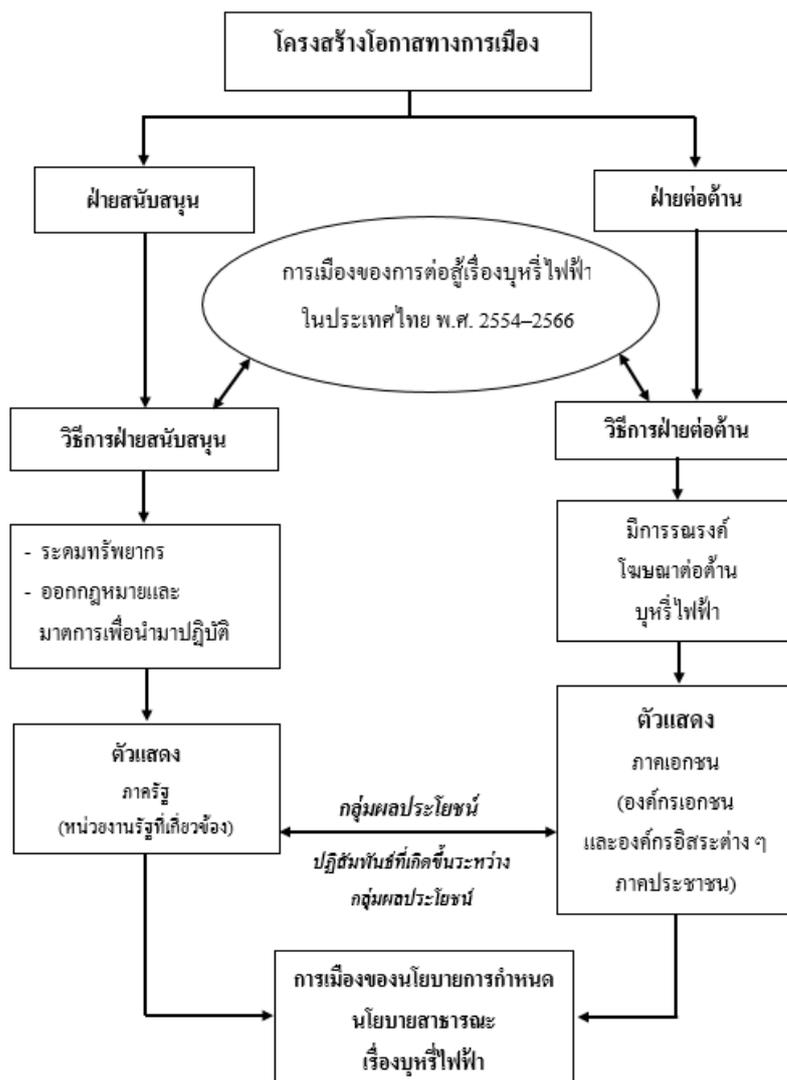

(interest group politics) ถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์การต่อสู้ทางการเมืองในประเด็นนี้ โดยเน้นการใช้ทรัพยากรในการสร้างการรับรู้และความเข้าใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและธุรกิจ (Lasswell, 1950 อ้างถึงใน ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร, 2552) การทบทวนวรรณกรรมนี้ชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนของกระบวนการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับบุงหรีไฟฟ้า โดยเฉพาะการพิจารณาความคิดเห็นที่แตกต่างจากหลายกลุ่ม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมือง การศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการประสานงานระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ในการผลักดันนโยบายที่สอดคล้องกับอุดมการณ์และค่านิยมทางการเมือง (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2539)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ สรุปได้การศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายทางการเมืองในบริบทของบุงหรีไฟฟ้าในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2554-2566 แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์กระบวนการตัดสินใจทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure) ซึ่งช่วยอธิบายถึงผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ สามารถมีบทบาทในการผลักดันหรือคัดค้านนโยบายที่เกี่ยวข้องกับบุงหรีไฟฟ้า ตัวอย่างในประเทศไทยแสดงให้เห็นว่าในช่วงที่รัฐมีความยืดหยุ่นหรือเปิดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น เช่น หลังการเลือกตั้ง กลุ่มต่าง ๆ เช่น กระทรวงสาธารณสุขและกลุ่มที่สนับสนุนธุรกิจบุงหรีไฟฟ้า สามารถใช้โอกาสนี้ในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายได้มากขึ้นนอกจากนี้ ทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group Theory) ยังมีบทบาทสำคัญในการอธิบายการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ ที่สนับสนุนหรือคัดค้านการทำให้บุงหรีไฟฟ้าถูกกฎหมาย โดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น การล็อบบี้ นักการเมืองและการรณรงค์ผ่านสื่อ กลุ่มที่สนับสนุนสุขภาพ เช่น กลุ่มแพทย์ได้ใช้ทรัพยากรในการสร้างความตระหนักถึงอันตรายของบุงหรีไฟฟ้า ในขณะที่กลุ่มธุรกิจที่สนับสนุนบุงหรีไฟฟ้าใช้ทรัพยากรในการผลักดันการทำให้บุงหรีไฟฟ้าถูกกฎหมาย อีกทั้ง ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) ยังช่วยอธิบายถึงความสำคัญของการทรัพยากรต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระดมทุนและการสร้างพันธมิตรกับองค์กรภาครัฐและระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันนโยบายเกี่ยวกับบุงหรีไฟฟ้า แนวคิดการเมืองในการกำหนดนโยบายช่วยให้เห็นถึงความซับซ้อนและการเชื่อมโยงระหว่างการตัดสินใจทางการเมือง, การต่อต้าน, และการสนับสนุนจากประชาชนและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับบุงหรีไฟฟ้าในประเทศไทย มากำหนดเป็นแนวทางการศึกษาในครั้งนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยการอธิบายโครงสร้างของกระบวนการต่อสู้ทางการเมืองเกี่ยวกับบุงหรีไฟฟ้าในประเทศไทย โดยใช้แนวคิด “โครงสร้างโอกาสทางการเมือง” เพื่อวิเคราะห์บทบาทของฝ่ายต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันหรือคัดค้านนโยบายเกี่ยวกับบุงหรีไฟฟ้าโดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างกลุ่มตัวอย่างการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักโดยจะพิจารณาจากคุณสมบัติ จำนวน 18 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 3 เครื่องมือ ดังนี้ 1) การใช้แนวคิดทฤษฎีเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของแนวคิด 2) แบบบันทึกข้อมูลในการวิจัยเอกสาร (memorandum data form) 3) แบบคำถามนำการสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview guideline) เพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้านมากที่สุด กล่าวคือ เครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย อุปกรณ์จัดบันทึกข้อมูล เครื่องมือบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ และตัวผู้วิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้กำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ 2 วิธี โดย แต่ละวิธีมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเอกสาร (documentary research) เป็นลักษณะการดำเนินงานแบบ Workshop โดยเป็นการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ทั้งข้อมูลแบบปฐมภูมิ (primary data) ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี กฎหมายที่เกี่ยวข้อง กฎกระทรวง ประกาศของหน่วยงานราชการ บันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และข้อมูลแบบทุติยภูมิ (secondary data) เป็นการรวบรวมข้อมูลบทวิเคราะห์ วารสารวิชาการ บทความวิชาการ เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ วิทยานิพนธ์/dissertations ข่าวสารจากสื่อมวลชนบทวิเคราะห์ หรือวิพากษ์วิจารณ์ที่นำเสนอบนอินเทอร์เน็ต ตลอดจน การสืบค้นข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ โดยผ่านการคัดเลือกจากตำแหน่งหน้าที่ คุณสมบัติ ที่สามารถให้ข้อมูลได้อย่างชัดเจนแม่นยำและเป็นข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ โดยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

จากการศึกษาบริบทและการวิเคราะห์ตัวแสดงแทนทางการเมืองในการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2554-2566 สามารถสรุปผลได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 บริบทและการวิเคราะห์ตัวแสดงแทนทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบันสามารถสะท้อนถึงบริบทของการขับเคลื่อนเรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทยในอนาคตได้อย่างชัดเจน การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลมีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบาย เนื่องจากการขึ้นมาของรัฐบาลแต่ละชุดส่งผลต่อทิศทางและการแก้ไขปัญหาเรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทย ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมารัฐบาลแต่ละชุดยังคงรักษานโยบายห้ามการใช้และจำหน่ายบุรีไฟฟ้า แม้ว่าจะมีการศึกษาหรืออภิปรายเกี่ยวกับการควบคุมบุรีไฟฟ้าบางครั้ง แต่ยังไม่สามารถดำเนินการให้เป็นรูปธรรมได้อย่างจริงจัง และยังคงเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงในคณะกรรมการสิทธิการวิสามัญ

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 ปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงแทนทางการเมือง ในการศึกษาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงทางการเมืองในกระบวนการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้า พบว่า หน่วยงานของรัฐต่าง ๆ เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ และกรมศุลกากรมีบทบาทในการกำหนดทิศทางและการแก้ไขปัญหาดังกล่าว อย่างไรก็ตาม การดำเนินการยังคงเผชิญกับความท้าทายจากการบังคับใช้กฎหมายและการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ปัญหาการลักลอบนำเข้าและการจำหน่ายบุรีไฟฟ้าในตลาดมืด แม้จะมีการอภิปรายและการตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษาปัญหานี้ แต่การดำเนินการที่ชัดเจนยังไม่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 ปัญหาและข้อค้นพบใหม่ของการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้า ปัญหาหลักที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้าคือ การขาดกฎหมายเฉพาะที่ครอบคลุมการควบคุมบุรีไฟฟ้าในประเทศไทย การที่บุรีไฟฟ้ายังคงเป็นสิ่งผิดกฎหมายในขณะที่ยังมีการใช้งานและจำหน่ายอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน อีกทั้งการไม่มีกฎหมายเฉพาะในการควบคุมบุรีไฟฟ้ายังส่งผลกระทบต่อ การบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีการลักลอบนำเข้าและจำหน่ายบุรีไฟฟ้าในตลาดมืด การขาดกฎหมายเฉพาะยังทำให้รัฐสูญเสียโอกาสในการเก็บภาษีจากการจำหน่ายบุรีไฟฟ้า และสร้างความสับสนในสังคมเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของผลิตภัณฑ์ดังกล่าว

การศึกษาครั้งนี้ได้เสนอข้อค้นพบที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการบุรีไฟฟ้าในประเทศไทย ซึ่งควรจะมีการออกกฎหมายเฉพาะเพื่อควบคุมการผลิต การจำหน่าย และการใช้งานบุรีไฟฟ้าอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกับการบังคับใช้มาตรการที่เข้มงวดเพื่อป้องกันผลกระทบทางสุขภาพของประชาชนและป้องกันการเข้าถึงบุรีไฟฟ้าของเด็กและเยาวชน การต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554-2566

ได้สะท้อนถึงความซับซ้อนของกระบวนการทางการเมืองในการกำหนดนโยบายและการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งต้องมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ และการพิจารณาถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การเมืองของการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทย พ.ศ. 2554–2566 ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลแบบทฤษฎีโดยทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาประกอบและอภิปรายตามวัตถุประสงค์หลักทั้งสามประการที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 การศึกษาบริบทและการวิเคราะห์ตัวแสดงแทนทางการเมืองในการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทย พ.ศ. 2554–2566 การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศไทยส่งผลโดยตรงต่อการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้า ในแต่ละรัฐบาลที่เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับบุรีไฟฟ้า ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย (Policy Change Theory) โดยเฉพาะในกรอบแนวคิดของ Kingdon's Multiple Streams Framework ที่อธิบายว่าเมื่อสามกระแสของนโยบายบรรจบกัน เช่น การระบุปัญหา (Problem Stream), ข้อเสนอทางเลือก (Policy Stream), และแรงกดดันทางการเมือง (Politics Stream) จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายได้ โดยพบว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมารัฐบาลไทยยังคงรักษานโยบายห้ามบุรีไฟฟ้าและไม่ได้มีการผลักดันอย่างจริงจังให้บุรีไฟฟ้าเป็นสิ่งที่ถูกกฎหมาย นอกจากนี้ปัญหาบุรีไฟฟ้าเถื่อนยังเป็นประเด็นสำคัญที่หน่วยงานรัฐต้องร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้บุรีไฟฟ้าเป็นเครื่องมือในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งและกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีการตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อศึกษาเรื่องนี้แต่ยังไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้อย่างจริงจัง เช่นเดียวกับการศึกษาของ พิชญ์เนตร เรชะวิชัยดิษฐ์ (2560) ที่กล่าวถึงบทบาทของรัฐในการควบคุมบุรีไฟฟ้าในไทยผ่านกรอบกฎหมายที่ได้รับอิทธิพลจากการล็อบบี้ของกลุ่มผลประโยชน์

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 การศึกษาปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงแทนทางการเมืองของการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทย พ.ศ. 2554–2566 ปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองในการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทยมีการบูรณาการร่วมกันของหลายหน่วยงานรัฐ เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ และกรมศุลกากร ซึ่งทุกหน่วยงานมีบทบาทในการจัดการเรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศ และต้องร่วมมือกันในการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ โดยเฉพาะการปราบปรามการลักลอบนำเข้าและการจำหน่ายบุรีไฟฟ้า ซึ่งยังคงเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานเชิงนโยบาย ในการศึกษาพบว่า ตัวแสดงทางการเมืองในไทยมีบทบาทในการกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับบุรีไฟฟ้าผ่านการสนับสนุนและคัดค้านจากกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงการตัดสินใจของรัฐที่ได้รับอิทธิพลจากกลุ่มผลประโยชน์ ทั้งนี้ยังมีความท้าทายจากการขาดความโปร่งใสและข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ที่สนับสนุนและคัดค้านการทำให้บุรีไฟฟ้าถูกกฎหมาย เช่นเดียวกับการศึกษาของ อีรพล ทิพย์พยอม และ ปิยะรัตน์ นิมพิทักษ์พงศ์ (2557) ที่ได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของรัฐในกระบวนการกำหนดนโยบายและความขัดแย้งเชิงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มต่าง ๆ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 การศึกษาปัญหาและข้อค้นพบใหม่ของการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทย พ.ศ. 2554–2566 ปัญหาหลักของการต่อสู้เรื่องบุรีไฟฟ้าในประเทศไทยคือการขาดกฎหมายเฉพาะที่ควบคุมการนำเข้า การผลิต และการจำหน่ายบุรีไฟฟ้า ซึ่งส่งผลให้เกิดการลักลอบนำเข้าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวในตลาดมืด และยังทำให้รัฐสูญเสียโอกาสในการเก็บภาษีจากผลิตภัณฑ์เหล่านี้ นอกจากนี้ บุรีไฟฟ้าในประเทศไทยยังเป็นสิ่งผิดกฎหมายที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็น

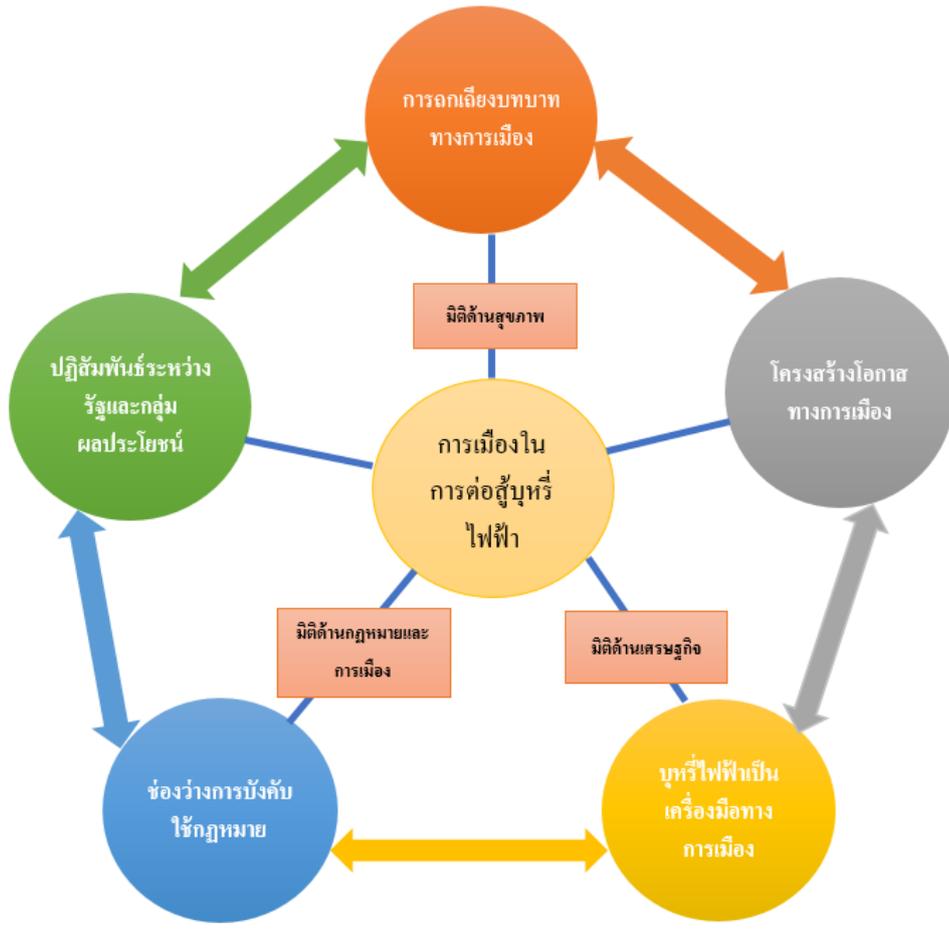

ข้อกังวลหลักด้านสาธารณสุขข้อค้นพบใหม่จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ การที่บุรีรัมย์ไฟฟ้าได้รับการใช้เป็นเครื่องมือในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมือง และการที่มีพรรคการเมืองที่สนับสนุนการทำให้บุรีรัมย์ไฟฟ้าถูกกฎหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มประชาชนที่เห็นด้วยกับการควบคุมที่เป็นระบบ ขณะที่กลุ่มคัดค้านยังคงเน้นถึงความเสี่ยงด้านสุขภาพและการเข้าถึงของเยาวชนในกลุ่มสังคม. นอกจากนี้งานวิจัยยังได้ให้ข้อเสนอว่า ควรกำหนดกฎหมายเฉพาะสำหรับบุรีรัมย์ไฟฟ้าเพื่อให้การควบคุมสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งการเสนอแนะนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ สกฤษรัตน์ ทิพย์วรรณงาม (2565) ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของการกำหนดนโยบายและมาตรการที่ชัดเจนสำหรับผลิตภัณฑ์ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ

จากผลการศึกษาและข้อค้นพบเหล่านี้ งานวิจัยแสดงให้เห็นถึงลักษณะการต่อสู้เรื่องบุรีรัมย์ไฟฟ้าในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายด้าน โดยการบูรณาการงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ และกรมศุลกากร รวมทั้งบทบาทของกลุ่มผลประโยชน์ที่มีความขัดแย้งในการกำหนดนโยบาย โดยเฉพาะในประเด็นการทำให้บุรีรัมย์ไฟฟ้าถูกกฎหมาย ปัญหาหลักที่พบคือการขาดกฎหมายเฉพาะที่สามารถควบคุมการนำเข้า การผลิต และการจำหน่ายบุรีรัมย์ไฟฟ้า ซึ่งส่งผลให้เกิดการลักลอบนำเข้าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวและทำให้รัฐสูญเสียโอกาสในการเก็บภาษี ขณะเดียวกัน ยังมีข้อกังวลเกี่ยวกับผลกระทบทางสุขภาพโดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน การศึกษานี้เสนอว่า ควรกำหนดกฎหมายเฉพาะเพื่อการควบคุมที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการแก้ปัญหาจะต้องมีการบูรณาการความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งภาครัฐและภาคประชาชน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิจัยนี้สามารถสรุปได้ว่า ปัญหาบุรีรัมย์ไฟฟ้าในประเทศไทยมีความซับซ้อนและได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัย ทั้งจากการขาดกฎหมายเฉพาะที่ควบคุมการนำเข้า ผลิต และจำหน่ายบุรีรัมย์ไฟฟ้า การขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และผลกระทบต่อสุขภาพที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน นอกจากนี้ยังพบว่า บุรีรัมย์ไฟฟ้าได้รับการใช้เป็นเครื่องมือในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมือง ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามในการขับเคลื่อนให้บุรีรัมย์ไฟฟ้าเป็นสิ่งที่ถูกกฎหมาย หรืออย่างน้อยให้อยู่ภายใต้การควบคุมที่เป็นระบบ ขณะที่กลุ่มต่อต้านยังคงยืนยันถึงความเสี่ยงด้านสุขภาพและการเข้าถึงของเยาวชน ข้อค้นพบใหม่จากการศึกษาค้นคว้าคือการเสนอให้มีการกำหนดกฎหมายเฉพาะสำหรับบุรีรัมย์ไฟฟ้าเพื่อการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการบูรณาการความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ

ภาพที่ 3 องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยวัฏจักรการเมืองในนโยบายการต่อสู้เรื่องบุหรีไฟฟ้าในประเทศไทย
ที่มา: ผู้วิจัย

คำอธิบายองค์ความรู้ใหม่

วงกลมที่ 1 : โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (political opportunity structure)งานวิจัยแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางการเมือง เช่น การเปลี่ยนรัฐบาลหรือบทบาทของพรรคการเมือง ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายบุหรีไฟฟ้า การเปิดหรือปิดโอกาสให้กลุ่มผลประโยชน์สามารถเข้าถึงหรือมีอิทธิพลต่อผู้กำหนดนโยบายสะท้อนถึงความยืดหยุ่นและข้อจำกัดในกระบวนการทางการเมือง

วงกลมที่ 2 บทบาทการถกเถียงทางการเมือง (role of political debate)กระบวนการถกเถียงในสภา การแถลงข่าว และการประชาสัมพันธ์นโยบายโดยกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มสนับสนุนบุหรีไฟฟ้ากับหน่วยงานด้านสุขภาพ การอภิปรายเชิงนโยบายแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของมุมมองที่มีต่อประโยชน์และความเสี่ยงของบุหรีไฟฟ้า

วงกลมที่ 3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและกลุ่มผลประโยชน์ (state-interest group interaction)งานวิจัยเน้นถึงการต่อรองระหว่างกลุ่มผู้สนับสนุน เช่น ผู้ประกอบการและผู้บริโภค กับกลุ่มต่อต้าน เช่น หน่วยงานสาธารณสุขการล๊อบบี้และการรณรงค์เชิงนโยบายมีบทบาทสำคัญในการผลักดันหรือยับยั้งการเปลี่ยนแปลงนโยบาย

วงกลมที่ 4 ช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย (gap in law enforcement)แม้จะมีกฎหมายห้ามใช้บุหรีไฟฟ้าในประเทศไทย แต่พบว่ามีช่องว่างในระบบการบังคับใช้ เช่น การลักลอบจำหน่ายในตลาดมืดหรือ

การเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้าของเยาวชนชนปัญหานี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาโลกที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมและตรวจสอบ

วงกลมที่ 5 บุหรี่ไฟฟ้าเป็นเครื่องมือทางการเมือง (e-cigarettes as a political tool) งานวิจัยพบว่า บุหรี่ไฟฟ้าถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง เช่น การสร้างประเด็นเพื่อดึงความสนใจจากประชาชนในช่วงหาเสียงเลือกตั้งการใช้ประเด็นบุหรี่ไฟฟ้าเป็นเครื่องมือสร้างความนิยมให้กับพรรคการเมืองหรือกลุ่มผู้มีอำนาจ

สรุป

จากผลการศึกษาในครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ปัญหาบุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทยมีความซับซ้อนที่เกี่ยวข้องกับหลายมิติ ทั้งด้านกฎหมาย การเมือง และสาธารณสุข โดยการขาดกฎหมายเฉพาะที่ควบคุมบุหรี่ไฟฟ้าส่งผลให้เกิดปัญหาการลักลอบนำเข้าและการใช้บุหรี่ไฟฟ้าอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นข้อกังวลด้านสุขภาพที่สำคัญ นอกจากนี้ การเมืองยังมีบทบาทสำคัญในการผลักดันหรือคัดค้านการทำให้บุหรี่ไฟฟ้าถูกกฎหมาย ซึ่งสะท้อนถึงการปะทะกันระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งในแง่ของสุขภาพและเศรษฐกิจ การบังคับใช้กฎหมายยังคงมีข้อจำกัดและต้องการการบูรณาการร่วมกันจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ และกรมศุลกากร เพื่อแก้ไขปัญหาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้นการศึกษานี้เสนอให้มีการออกกฎหมายเฉพาะสำหรับบุหรี่ไฟฟ้าเพื่อให้การควบคุมเป็นไปอย่างมีระเบียบและสามารถป้องกันผลกระทบต่อด้านสุขภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ตัวแสดงและปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองของการต่อสู้เรื่องบุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทย พ.ศ. 2554-2566 สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในบริบทของปัญหาที่หลากหลายทั้งด้านสุขภาพ นโยบาย พรรคการเมือง และการเมืองเชิงอำนาจ โดยมีการใช้นโยบายบุหรี่ไฟฟ้าเป็นเครื่องมือทางการเมือง รวมถึงการตอบสนองของกลุ่มเยาวชนที่ต้องการนโยบายสอดคล้องกับยุคสมัย

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

ควรกำหนดแนวนโยบายเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้าโดยคำนึงถึงมิติทางสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคมควบคู่กัน พร้อมทั้งเปิดพื้นที่ให้เยาวชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายอย่างแท้จริง เพื่อสร้างความยั่งยืนและความชอบธรรมทางการเมือง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การเมืองของการต่อสู้ทั้งสองฝ่ายสะท้อนถึงบทบาทที่แตกต่างกันของหน่วยงานรัฐ กลุ่มผลประโยชน์ และพรรคการเมือง โดยมีทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและคัดค้านการทำให้บุหรี่ไฟฟ้าถูกกฎหมาย ซึ่งการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังคงมีข้อจำกัด และยังคงขาดโลกที่มีประสิทธิภาพในการหาฉันทมติร่วมกันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ควรจัดเวทีเจรจาและกลไกการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐ ภาคการเมือง และภาคประชาชน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อเสนอเชิงนโยบายอย่างโปร่งใส โดยเน้นการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นฐานในการตัดสินใจ และส่งเสริมให้สภาผู้แทนราษฎรมีบทบาทในเชิงรุกในการหาทางออกที่เหมาะสม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ประเทศไทยยังไม่มีนโยบายสาธารณะหรือกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้าที่มีความชัดเจน ส่งผลให้การควบคุมผลิตภัณฑ์ การจัดเก็บภาษี และการป้องกันการเข้าถึงในกลุ่มเยาวชนเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้กระบวนการผลักดันนโยบายยังล่าช้าเมื่อเทียบกับต่างประเทศ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ควรเร่งผลักดันให้เกิด “กฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับ

บุหรีไฟฟ้า” ที่มีเนื้อหาครอบคลุมทั้งด้านการผลิต การตลาด การจำหน่าย การใช้งาน และการจัดเก็บภาษี รวมถึงกำหนดมาตรการป้องกันและควบคุมที่ชัดเจนในกลุ่มเด็กและเยาวชน พร้อมสนับสนุนการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมสินค้านี้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ การต่อสู้ทางการเมืองเรื่องบุหรีไฟฟ้าในประเทศไทยมิได้เป็นเพียงกระบวนการของรัฐ แต่เป็นการปะทะกันของกลุ่มผลประโยชน์ที่มีท่าทีและจุดยืนที่แตกต่างกันในเชิงนโยบาย ภายใต้โครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงตามบริบทของแต่ละรัฐบาล สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับ การกำหนดนโยบายสาธารณะด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ที่มีความขัดแย้งสูง เช่น สุรา ยาสูบ หรือสารเสพติดทางเลือก โดยควรให้ความสำคัญกับการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการกำหนดนโยบาย และการวางกรอบกฎหมายเฉพาะที่เหมาะสมกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของประเทศ สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการเปรียบเทียบนโยบายและกลไกการควบคุมบุหรีไฟฟ้าในประเทศอาเซียน หรือการประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายต่อพฤติกรรมบริโภคของเยาวชนในสังคมไทย รวมถึง บทบาทของพรรคการเมืองและกลุ่มทุนในการผลักดันหรือคัดค้านนโยบายด้านสุขภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, กรมควบคุมโรค, กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ. (2566). รายงานประจำปี 2566. <https://www.mhesi.go.th/images/.pdf>
- กรุงเทพธุรกิจ (2567). มาตรการที่เหมาะสมสำหรับบริบทประเทศไทยเกี่ยวกับ บุหรีไฟฟ้า. สืบค้นเมื่อ สิงหาคม 29 256, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/news-update/1142436>
- กึ่งกาญจน์ สำนวนเย็น.(2554). เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง องค์ประกอบของแนวคิด ทฤษฎีการระดมทรัพยากรและกระบวนการทางการเมือง. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- จิรภัทร นิรินทร. (2559). บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์ต่อการตัดสินใจกำหนดนโยบายรัฐบาลไทย: กรณีศึกษา การผลักดันร่างกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตตัดต่อทางพันธุกรรม (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุลศักดิ์ ชาญณรงค์.(2563). แนวทางการศึกษาพัฒนาการรัฐประศาสนศาสตร์. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 11(1), 115–140.
- ชำนาญ จันทรเรือง.(2551). *โทเปีย UTOPIA*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจ.
- ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร. (2552). *รัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์.(2539). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรพล ทิพย์พยอม และปิยะรัตน์ นิมพิทักษ์พงศ์. (2557). บุหรีอิเล็กทรอนิกส์. *วารสารสาธิตศึกษาศาสตร์*, 44(3), 313–327.
- พิชญ์เนตร เรขะวิชัยดิษฐ์. (2560). *มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมบุหรีไฟฟ้า*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มานิตา หนูสวัสดิ์.(2564). การเมืองเรื่องการต่อสู้ (Contentious politics): พัฒนาการแนวคิดและกรอบการวิเคราะห์ในการศึกษาการเมืองและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม. *Journal of Social Sciences, Naresuan University*, 17(2), 1–44.
- ประภาส ปันตบแต่ง. (2552). *กรอบวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. เชียงใหม่: มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.

- ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ. (2566). *เผยบุหรี่ไฟฟ้าไทยระบาดเพิ่ม 10 เท่าใน 1 ปี สถิติฯ ปี 64 แค่ 7.8 หมื่น ปี 65 พุ่ง 7 แสนคน*. สืบค้นเมื่อ ธันวาคม 31 2566, จาก <https://www.trc.or.th/th/ข่าวสาร/ข่าวเผยแพร่/ข่าวสารบุหรี่/809-เผยบุหรี่ไฟฟ้าไทยระบาดเพิ่ม10เท่าใน1ปี-สถิติฯปี64แค่7-8หมื่นปี65พุ่ง7แสนคน.html>
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2566). *รู้เท่าทันอันตรายของบุหรี่ไฟฟ้า*. สืบค้นเมื่อ มิถุนายน, 29, 2567 จาก senate.go.th/view/386/รายละเอียดข่าว/ExclusiveStory/126/TH-TH
- สุรศักดิ์ ศรีธรรมกุล. (2563). การเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคดิจิทัล. *วารสารมหาจุฬานาครทรรณ*, 7(10), 85-97.
- สมชัย ภัทรธนานันท์. (2559). *ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการประท้วงทางการเมือง*. นนทบุรี: อินทนิล.
- สกุรัตน์ ทิพย์วรรณงาม. (2565). *กระบวนการผลักดันนโยบายกัญชาเสรีในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2562 ถึง พ.ศ. 2565*. (ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- सानิตย์ แสงขาม และฉัตรรัฐชู อองคสิงห. (2563) *มายาคติและความหมายเรื่องพืชกัญชาในสังคมไทย*. *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 24(3), 193-206.